

SARKOFAG DOBROGA
PASTIRA. Split,
Arheološki muzej

NAVJEŠTENJE MARIJINO, mozaik u apsidi Eufrazijeve bazilike u Poreču

preuređivane za kulturne potrebe (dvorana za liturgiju, baptisterij). Jedna od najvažnijih građevina je tzv. oratorij A u Saloni s prostorom za vjernike, oltarnom pregradom, oltarnim prostorom podignutim za jednu stubu, oltarom te klupom za kler (*subsellia*), koja u polukrugu okružuje oltar, odmaknuta od perimetralnoga zida građevine. Susjedni oratorij B nema tako karakterističan oblik, a i on je vjerojatno rezultat tek neznatne kršć. adaptacije prethodne građevine. I prva faza episkopalnoga sklopa u Poreču potječe također s kraja III. st., ali ni ona nema tipičnu formu prvih starokršć. oratorija. Salonitanski oratorij A reprezentativni je primjerak takve građevine unutar cjelokupna starokršćanskoga graditeljstva.

Poč. IV. st. počinju se stvarati i starokršć. groblja. Ona izrastaju također na starijim poganskim grobljima na kojima su bili pokopani neki istaknuti predstavnici vjerske zajednice. Ugled groblja osobito raste ako je na njemu ukopan koji konfesor ili mučenik, a grob kršćanskoga prvaka postaje središte oko kojega nastaju ostali grobovi i monumentalne grobnice. Oblici grobova i memorija nastavljaju starije tradicije; kod memorija se pojavljuju i apside u koje se smještaju sarkofazi. Najvažnija su groblja u Saloni (Manastirine, Marusinac, Kapljuč). Prikazi na nadgrobniim spomenicima s kraja III. st. gotovo se i ne razlikuju od poganskih. U to se doba pojavljuju i motivi koji nemaju izravne veze s tradicionalnom religijom; takvi »neutralni« motivi, premda iz poganskoga ikonografskog naslijeđa, ipak nisu bili nespojivi s kršć. ideologijom. Takav je npr. motiv *Dobroga pastira* kao i drugi pastoralni prizori, koji su u skladu s kasnoant. bukoličkom tradicijom. Likovna obrada nadgrobniih spomenika poč. IV. st. ponekad dostiže zamjernu umj. razinu, a katkada donosi i vrlo originalna lik. rješenja (npr. sarkofag *Dobroga pastira* iz Salone). Poč. IV. st. pojavljuju se i prvi motivi izrazito kršć. inspiracije kao što su Kristovi monogrami te neki drugi simbolični motivi (golubice, kantarosi, ribe). Križ je u salonitanskim klesarskim radionicama dobio standardan oblik s urezanom kratkom vodoravnom i dugom okomitom hastom. U velikim se gradovima u drugoj pol. IV. st. počinju graditi crkve prema standardnome planu (longitudinalna građevina s istaknutom ili upisanom apsidom, nartekсом i raznim sporednim prostorijama), što će tijekom V. st. prevladati na čitavu prostoru Hrvatske osim u Istri. Bez obzira na tipološku srodnost, kod bazilika se u raznim krajevima uočavaju i stilske razlike, te različito organiziranje sporednih prostorija; te se razlike mogu uočiti i unutar manjih regija (Salona, Narona i Zadar).